

Eliot W. Károly.

Amerika nagy férfiáról, az unitáriusok büszkeségéről, a Harvard-egyetem újrateremtőjéről: Eliot Károlyról két kötetes nagy életrajz jelent meg Bostonban. Az új időszak életrajzai között egyik legkiválóbb mű. A *Christian Register* ismertetéséből átvesszük belőle a ránk nézve érdekes részleteket.

Éppen olyan életrajz, amelyet nagy emberekről várni lehet. Egy kivételes férfi hű portréja.

Eliotot 35 éves korában választották az akkor kis Harvard egyetem rektorává. Óriás feladatok vártak rá és ő egymagában megvalósította. Az ő érdeme, hogy az akkor közepszerű intézetből a mai hatalmas egyetem lett. A legnagyobb elismerésre méltó cselekedet. Vatóságos csoda, amit annak köszönhetett, hogy hatalmas elgondolásai mellett az egész egyetem ifjúságát keze alatt tartotta és belőlük rekrutálta az egyetem későbbi pátronusait. Egyben rendkívül nagylelkű, egyenes gondolkozású ember volt. 1869-től—1909-ig volt az egyetem rektora, vezérszellemé és mindene. 93 éves korában hunyt el s egész élete folyamán szünetlenül haladó, jellemében és fölfogásban erősödő volt. A korrallal haladó, mint a mi Brassaink.

Eliot olyan volt, mint némely gyümölcsfa, melynek legizletesebb termései a felső ágak hegyefelé találhatók.

Miután az egyetemről megvált, erejét és nagyszerű gondolatait az egész Egyesült-Államoknak termelte. Amerika „grandold man“ megtisztelő címét élvezte 93 éves koráig, 1927-ig. Nem is annyira az ember szerepelt a hatalmas országban, hanem a neve körül kialakult erkölcsi erő, mely magával vitte a magas értelmi, tisztult felfogás mellett, a jóírányú demokráciát és az erkölcsi integritást. Azok, akik az Amerikai Unitárius Társulat közgyűlésén hallották a 90-en tullező embert, a trombita harsonájának zengését érezték és megteltek tiszta optimizmussal az unitárius hit jövője iránt, amire alkalmasabb idő soha sem kínálkozott.

Nem is gondolkozhatott másképpen, akinek egész élete a vallás tiszta forrásvizéből táplálkozott. Ő mindig öntudatos hívő

volt. Az ő hite épp oly mély volt, amilyen életszükséglet. A mi szabadelvű vallásunknak ő volt a tiszta megtestesítője.

A két nagy amerikai unitárius, Taft és Eliot, hosszú évek folyása alatt illusztrálták, milyen lehet a szabadelvűen hívő és cselekvő világi férfi.

Hosszú élete folyásán mindig egy helyen ült s gyermekségétől kezdve mindig ott ült Eliot Károly a Kings Chapelben, a családi székben s remekül mutatta meg, milyen hatással van a liberális hit az ember életére. Hitének két sarkpontja volt: hitt egy jó Istenben, akiben „vagyunk, élünk és mozgunk“ és kötelességtudása ebből táplálkozott s a másik nagy unitárius Hale Edvard élet-szabályát követte: „nézz föl és ne le, nézz előre és ne hátra s fogj kezét.“ Ő is, mint Brassai, élete vége felé írta meg a jövő vallását: azt a vallást, amelyet élt s amely évei szerint növekedett és erősödött benne.

Életrajz írója (Henry James) a két hatalmas kötetben tény-
adatokkal szolgáltat bizonyosságot az unitárius kereszténységről, mint élő és tevékeny hitről.

A könyv telve van inspirációval és azt sugározza szét egy nagy amerikairól.

Eliot Károly képe fiával az Amerikai Unitárius Társulatnak 26 éven át elnökével: Sámuellel együtt dísz-e gyházunk elnöki szobájának.

b.

Egy korszak végén.

Kis gimnázista korom óta az a, kissé talán tuldogmátikusan hangzó, meggyőződés fogamzott meg bennem, hogy a kultúra százados lépteivel követi a napot. Melyik a legrégebb kultúra? Mondjuk, a kínai. Utána Mezopotámia vezet, majd Egyiptom s az előrerohanó századok Görögországon át viszik magukkal tovább a kultúrát Róma felé, Nyugateurópa újkora felé, el egészen a világháborúig. 1918 után Amerika veszi át a kultúra zászlaját, lehet, hogy csak azért, mert a világháború egyetlen győztes állama s mert a világ aranykészetének nagyobbik része ott halmozódott össze, ám lehet viszont, hogy azért is, mert fiatalabb és tetterősebb az Újvilág, mint ez a mi határproblémákon marakodó, vénhedt Európánk. Tény azonban, hogy az utolsó tizesztendő alatt tudomány és művészet, vallás és filozófia igazi otthonra, pártolásra és segítségre leginkább odaát, az Atlanti túlsó oldalán talált. Ám a kultúrának ez a keletről nyugatra való vándorlása ott megszakadt. Amerikában egy korszak lezárulásáról beszélnek s ezzel elárulják már azt, hogy ezt a mi kultúránkat *ők és így* nem tudják tovább vinni. Tíz esztendeig vitték a zászlót, elég rövid ideig, ha meggondoljuk, hogy a vén Európa kétezer évig birta lobogtatni. Csakhogy másképen lobogott az Európában, mint Amerikában. Odaát a gépcivilizáció stádiumába lépett a régi szellemi kultúra s elméleti, l'art pour l'art lelkesedések helyett az utilizmus rabszolgájává vált. Lehet, hogy nem azért, mert Amerikában volt, hanem, mert ez a háború utáni ideológia. Ezt a tíz esztendőt ugyanis mindenekelőtt az a nagy kiábrándulás jellemezte, amely a „to make the world safe for democracy“ (a világot megmenteni a demokrácia számára) jelmondatával harcba induló tömegeket a „Vae Victis“ (Jaj a legyőzötteknek!) kiáltásakor elfogta. Az is lehet, hogy ez a kiábrándulás még akkor kezdődött, amikor az „Isten képmására teremtett“ ember a lövészárkok torz tükreiben felfedezte a barlanglakó ősohónél is vérengzőbb állattá „kulturálódott“ homo sapienst. Bárhol lett légyen is azonban ennek a kiábrándulásnak a forrása, a háború után megszüle-